

**ΕΠΑΝΑΛΗΠΤΙΚΕΣ ΠΑΝΕΛΛΑΔΙΚΕΣ ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ
ΗΜΕΡΗΣΙΟΥ ΚΑΙ ΕΣΠΕΡΙΝΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ
ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ 10 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 2021
ΕΞΕΤΑΖΟΜΕΝΟ ΜΑΘΗΜΑ: ΙΣΤΟΡΙΑ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ**

ΟΜΑΔΑ ΠΡΩΤΗ

ΘΕΜΑ Α1

Να δώσετε το περιεχόμενο των ακόλουθων όρων:

α. κλήριγκ: Σελ. 54

Στη διάρκεια της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης το 1932, στο εξωτερικό εμπόριο κυριάρχησε προοδευτικά η μέθοδος του διακανονισμού «κλήριγκ». Οι διεθνείς συναλλαγές δεν γίνονταν, δηλαδή, με βάση το μετατρέψιμο συνάλλαγμα αλλά με βάση διακρατικές συμφωνίες που κοστολογούσαν τα προς ανταλλαγή προϊόντα και φρόντιζαν να ισοσκελίσουν την αξία των εισαγωγών με την αντίστοιχη των εξαγωγών, στο πλαίσιο ειδικών λογαριασμών. Για μια χώρα, όπως η Ελλάδα, όπου οι συναλλαγές με το εξωτερικό ήταν έντονα ελλειμματικές, η διαδικασία αυτή, πέρα από τα αρνητικά, είχε και θετικά στοιχεία.

β. αγροτική μεταρρύθμιση: σελ.42

Τον 19^ο αιώνα καθώς η κατοχή γης έπαυε προοδευτικά να είναι πηγή εξουσίας και κοινωνικού -ταξικού- κύρους, άνοιξαν οι δρόμοι για την αγροτική μεταρρύθμιση. Την κατάργηση δηλαδή των μεγάλων ιδιοκτησιών και την κατάτμηση των αξιοποιήσιμων εδαφών σε μικρές παραγωγικές μονάδες, οικογενειακού χαρακτήρα, που ανταποκρίνονταν καλύτερα στις νέες παραγωγικές και κοινωνικές συνθήκες.

γ. Μικτή Επιτροπή Ανταλλαγής (1923): σελ. 159

Με βάση το άρθρο 11 της Σύμβασης της Λοζάνης (30 Ιανουαρίου 1923) ιδρύθηκε η Μικτή Επιτροπή Ανταλλαγής με έδρα την Κωνσταντινούπολη. Την αποτελούσαν έντεκα μέλη (τέσσερις Έλληνες, τέσσερις Τούρκοι και τρία μέλη-πολίτες ουδέτερων κατά τον Α' Παγκόσμιο πόλεμο κρατών) με αρμοδιότητα τον καθορισμό του τρόπου μετανάστευσης των πληθυσμών και της εκτίμησης της ακίνητης περιουσίας των ανταλλαξίμων.

ΘΕΜΑ Α2

α. Λάθος

β. Λάθος

γ. Σωστό

δ. Σωστό

ε. Λάθος

ΘΕΜΑ Β1

α. σελ.68-69

Στην οικονομική πολιτική οι απόψεις των κομμάτων δεν διέφεραν σχεδόν καθόλου. Οι υλικές καταστροφές που προκάλεσε ο πόλεμος ήταν τεράστιες και χρειαζόταν κρατική παρέμβαση με έργα υποδομής. Όλα τα κόμματα συμφωνούσαν να στηριχθεί η οικονομία της χώρας στην αγροτική και βιοτεχνική παραγωγή, στο εμπόριο και τη ναυτιλία. Αυτό που τα απασχολούσε στον τομέα της οικονομικής πολιτικής αφορούσε τη νομοθεσία που σχετιζόταν με δασμούς και φόρους, την προώθηση του συγκοινωνιακού δικτύου, την προστασία του από ληστές και πειρατές και την υποστήριξη της Εθνικής Τράπεζας, η οποία ιδρύθηκε το 1841.

β. σελ. 90,91

Ο Βενιζέλος πήρε εντολή σχηματισμού κυβέρνησης μετά την παραίτηση της Κυβέρνησης Δραγούμη (6 Οκτωβρίου 1910). Επειδή, όμως, αντιμετώπιζε προβλήματα με την εξασφάλιση ψήφου εμπιστοσύνης, σε συνεννόηση με το βασιλιά Γεώργιο Α' προχώρησε σε διάλυση της Βουλής και προκήρυξη νέων εκλογών. Αυτό το διάβημα αναστάτωσε τα παλαιά κόμματα τα οποία, θεωρώντας αντισυνταγματική την κίνηση του βασιλιά, αποφάσισαν να μη συμμετάσχουν στις εκλογές του Νοεμβρίου του 1910. Σ' αυτές οι Φιλελεύθεροι κέρδισαν τη συντριπτική πλειονότητα των εδρών: 307, σε σύνολο 362. Ο Βενιζέλος ήταν πλέον ελεύθερος να προχωρήσει στο μεταρρυθμιστικό του έργο.

Το ρεύμα που είχε το κόμμα του Βενιζέλου φάνηκε και στις επόμενες εκλογές του Μαρτίου του 1912, στις οποίες πήραν μέρος όλες οι πολιτικές δυνάμεις. Ανέδειξε 146 βουλευτές, ενώ τα άλλα κόμματα μόνο 36. Σ' αυτές τις εκλογές φάνηκε ότι η πλειοψηφία των ψηφοφόρων τάχθηκε υπέρ του κόμματος των Φιλελευθέρων, επειδή οι καινοτομίες που είχαν εισηγηθεί γέννησαν την ελπίδα για την επίλυση σημαντικών κοινωνικών προβλημάτων.

ΘΕΜΑ Β2

Σελ. 92

Ένα από τα αδιάλλακτα αντιβενιζελικά κόμματα ήταν το *ραλλικό κόμμα* που ήταν αντίθετο προς τον εκσυγχρονισμό. Ήταν κατά της ισχυρής εκτελεστικής εξουσίας, όπως αυτή διαμορφώθηκε κατά τα τέλη του 19ου αιώνα και όπως το απαιτούσε η μεταρρυθμιστική πολιτική των Φιλελευθέρων. Υποστήριζε ότι το Κοινοβούλιο έπρεπε να έχει ισχυρή θέση στο πολιτικό σύστημα. Στο πρόσωπο του βασιλιά, όμως, έβλεπε το σύμβολο της εθνικής ενότητας που ξεπερνούσε τα σύνορα της χώρας. Απευθυνόταν κατά κύριο λόγο στα μεσαία και κατώτερα στρώματα των πόλεων καθώς και στους μικροκαλλιεργητές, δεδομένου ότι η οικονομική πολιτική των Φιλελευθέρων έδειχνε να ευνοεί, κυρίως, τα ανώτερα αστικά στρώματα. Ζητούσε ενίσχυση της παραγωγής και αύξηση των θέσεων εργασίας, ώστε με την οικονομική ανάπτυξη να εξευρεθούν χρήματα για εξοπλισμούς, να καταπολεμηθεί η διαφθορά και η πατρωνία των κομμάτων. Πάντως, το ραλλικό κόμμα δεν είχε κάποιο συγκροτημένο πρόγραμμα για την οικονομική ανάπτυξη.

ΟΜΑΔΑ ΔΕΥΤΕΡΗ

ΘΕΜΑ Γ1

Τη δεκαετία της Ελληνικής Επανάστασης (1821-1830) η ελληνική ναυτιλία πέρασε δύσκολα χρόνια. Από την ακμάζουσα προεπαναστατική ναυτιλία απέμειναν λίγα πράγματα. Το κυριότερο από αυτά ήταν η προδιάθεση για τη θάλασσα και η γνώση των ναυτικών υποθέσεων.

Στο ελληνικό κράτος, στη θέση των παλιών κέντρων που παρήκμασαν, αναδείχθηκαν νέα στα νησιά του Αιγαίου και του Ιονίου. Όπως αναφέρεται και στο δεύτερο κείμενο, οι τρεις πρώτες δεκαετίες μετά την ίδρυση του νεοελληνικού κράτους (1830-1860) αποτελούν μια περίοδο ταχείας ανασυγκρότησης λόγω της τεχνογνωσίας, των κεφαλαίων και της προϋπάρχουσας εμπειρίας. Στον πίνακα παρατηρείται ότι το 1855 τα ιστιοφόρα ήταν 1.525 και τρία χρόνια αργότερα 1.254. Το πιο σημαντικό από τα νέα ναυτικά κέντρα ήταν η Σύρος, η οποία στη διάρκεια της Επανάστασης δέχθηκε κύματα προσφύγων, κυρίως από τη Χίο. Το δεύτερο παράθεμα αποκαλεί την περίοδο αυτή «χιώτικη φάση». Οι Χίοι επιχειρηματίες διαδραμάτισαν καταλυτικό ρόλο στην ανάπτυξη της εμπορικής ναυτιλίας, ισχυροποιήθηκαν επιχειρηματικοί οίκοι (Ράλλης, Ροδοκανάκης, Πετροκόκκινος, Σκυλίτσος) με διεθνή εμβέλεια. Η στρατηγική θέση του νησιού, στο κέντρο του Αιγαίου και πάνω ακριβώς στις διαδρομές που συνέδεαν τα Στενά και τη Μαύρη Θάλασσα με τους μεσογειακούς δρόμους του εμπορίου, συνέβαλε στη δημιουργία ισχυρότατου -όχι μόνο για τα ελληνικά μέτρα- ναυτιλιακού κέντρου. Στην ανάπτυξη αυτή σημαντικό ρόλο διαδραμάτισε η δυναμική παρουσία και δραστηριότητα των ελληνικών παροικιών στα κυριότερα εμπορικά κέντρα της περιοχής: στα λιμάνια της Νότιας Ρωσίας, στις εκβολές του Δούναβη, στην Κωνσταντινούπολη, στη Σμύρνη και αργότερα στην Αίγυπτο.

Στη διάρκεια του 19ου αιώνα, η ελληνική ναυτιλία, παρά τις περιόδους κρίσης που πέρασε και παρά τον ανταγωνισμό των υψηλού κόστους και τεχνικών απαιτήσεων ατμοπλοίων, ακολούθησε ανοδική πορεία. Όπως επισημαίνεται στο κείμενο Γ, αυτή η διαδικασία συμπίπτει με έναν εξωτερικό παράγοντα, την έξοδο της παγκόσμιας οικονομίας από την μεγάλη ύφεση των ετών 1873-1896. Ο αριθμός και η χωρητικότητα των πλοίων της δεν έπαυαν να αυξάνουν. Το 1840 τα ελληνικά πλοία είχαν συνολική χωρητικότητα 100.000 τόνους, ενώ το 1866 ξεπερνούσαν τους 300.000 τόνους. Η ανάπτυξη αυτή δεν ήταν αυτονόητη. Υπήρξαν έντονες αυξομειώσεις στην περίοδο κατά την οποία τα ελληνικά ιστιοφόρα αντικαταστάθηκαν από ατμόπλοια. Το 1874, σύμφωνα με τον πίνακα, ο ελληνικός ατμοκίνητος στόλος αριθμεί 20 πλοία και ως το 1896 φθάνει στα 127. Όσο, λοιπόν, αυξάνουν τα ατμόπλοια, τόσο μειώνονται τα ιστιοφόρα κατά την περίοδο 1874-1896.

Το ίδιο χρονικό διάστημα πολλά από τα εθνικά δημόσια έργα έγιναν για την εξυπηρέτηση της ναυτιλιακής δραστηριότητας. Κατασκευάστηκαν λιμάνια και δημιουργήθηκε ένα σύστημα φάρων, που έκανε πολύ ασφαλέστερη τη ναυσιπλοΐα στις ελληνικές θάλασσες.

Οι πρωτοβουλίες και οι συγκροτημένες προσπάθειες για την είσοδο της ελληνικής ναυτιλίας στην εποχή του ατμού ξεκίνησαν μετά τα μέσα του 19ου αιώνα. Τα κεφάλαια που χρειαζόνταν για την κατασκευή ή την αγορά και τη συντήρηση των ατμοπλοίων ήταν σημαντικά, με αποτέλεσμα να ανατραπούν οι παραδοσιακές εφοπλιστικές σχέσεις που ίσχυαν για τα ιστιοφόρα και να αναζητηθούν κεφάλαια μέσω εταιρειών και ισχυρών επιχειρηματικών σχημάτων. Το κράτος, οι τράπεζες (η Εθνική Τράπεζα ιδιαίτερα) και οι εκτός συνόρων ομογενείς συμμετείχαν ενεργά σ' αυτές τις πρωτοβουλίες. Παρ' όλα αυτά, η περιορισμένη διαθεσιμότητα κεφαλαίων και ο αυξημένος επιχειρηματικός κίνδυνος ανέστειλαν την ανάπτυξη της ελληνικής ατμοπλοΐας.

Η παρουσία της άρχισε να γίνεται αισθητή μόλις την τελευταία δεκαετία του 19ου αιώνα. Τα 82 ελληνικά ατμόπλοια του 1887 και τα 97 του 1890 έγιναν 127 το 1896, 191 το 1901, 389 το 1912 και το 1914(έναρξη Α΄ Παγκοσμίου) 407. Η ανάπτυξη αυτή στηρίχθηκε στην κυριαρχία Ελλήνων επιχειρηματιών στις μεταφορές στην περιοχή του Δέλτα του Δούναβη αλλά και στην κίνηση στο ίδιο το ποτάμι. Ένας επιπρόσθετος παράγοντας, όπως αναφέρεται στο παράθεμα του Χατζηιωσήφ, ήταν η απότομη άνοδος της τιμής των ναύλων καθώς η αυξημένη ζήτηση χωρητικότητας δεν μπόρεσε να καλυφθεί από τα υπάρχοντα πλοία που δεν συμμετείχαν σε ναυτικές δραστηριότητες. Έτσι, το κενό που άφησαν οι πλοιοκτήτες που δεν διέθεταν την κατάλληλη υποδομή και στράφηκαν σε διαδρομές πιο κερδοφόρες καλύφθηκε από Έλληνες εφοπλιστές σε θαλάσσιους δρόμους με χαμηλή τιμή ναύλων, όπως η Μαύρη Θάλασσα και η Μεσόγειος.

Ο Α' Παγκόσμιος πόλεμος, οι καταστροφές που προκάλεσε αλλά και οι μεγάλες οικονομικές και πολιτικές αλλαγές που έφερε στα κράτη του Ευξείνου Πόντου, μετέβαλαν για μια ακόμα φορά τα δεδομένα. Το 1919 ο ελληνικός εμπορικός στόλος είχε υποδιπλασιαστεί, σε σχέση με το 1914. Στην ουσία χρειάστηκε μια νέα αρχή.

ΘΕΜΑ Δ1

Η Σύμβαση ανταλλαγής των πληθυσμών μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας προέβλεπε την αποζημίωση των ανταλλάξιμων προσφύγων για τις περιουσίες που εγκατέλειψαν στις πατρίδες τους, από το κράτος υποδοχής¹⁸. Το έργο της εκτίμησης της αξίας των εκατέρωθεν περιουσιών που εγκαταλείφθηκαν ανέλαβε η Μικτή Επιτροπή. Για να βοηθήσει το έργο της ελληνικής αντιπροσωπείας, στη Μικτή Επιτροπή συστάθηκε το 1924 η Γενική Διεύθυνση Ανταλλαγής Πληθυσμών που υπαγόταν στο Υπουργείο Γεωργίας. Για την αποτελεσματικότερη λειτουργία της, ιδρύθηκαν κατά τόπους Γραφεία Ανταλλαγής Πληθυσμών.

Το έργο της εκτίμησης των περιουσιών προχωρούσε αργά και η δυσφορία του προσφυγικού κόσμου, που βρισκόταν σε απόγνωση, μεγάλωνε. Όπως χαρακτηριστικά επισημαίνεται και στα δύο παραθέματα, τόσο το έργο της οριστικής εκτίμησης όσο και αυτό των αποζημιώσεων ήταν χρονοβόρο, έλαβε χαοτικές διαστάσεις σε όλη τη διάρκεια του Μεσοπολέμου και οι πιέσεις προς την ελληνική κυβέρνηση υπήρξαν έντονες το πρώτο διάστημα και ειδικότερα πριν τις εκλογές του 1926. Έτσι, υιοθετήθηκε η λύση να δοθεί μια προκαταβολή μέχρι την τελική αποπληρωμή της αξίας της περιουσίας που εγκαταλείφθηκε στην Τουρκία, αφού πρώτα το ελληνικό Δημόσιο προέβαινε σε προσωρινή εκτίμησή της. Με βάση το πρώτο παράθεμα προτάθηκε από τον Εμμανουήλ Τσουδερό η καταβολή προσωρινής αποζημίωσης που θα είχε την μορφή ομολόγων εγγυημένων από το κράτος με κάλυμμα τις περιουσίες που εγκαταλείφθηκαν από τους μουσουλμάνους ανταλλάξιμους, κυρίως τις αστικές, των οποίων η εκποίηση θα αποπλήρωνε το δάνειο. Η Εθνική Τράπεζα ανέλαβε να πληρώσει στους ανταλλάξιμους την προκαταβολή αυτή. Πράγματι, το κείμενο Α επιβεβαιώνει το γεγονός αυτό, αναλαμβάνοντας την εκποίηση των μουσουλμανικών περιουσιών, αφού μέσω αυτών των εσόδων και των εισοδημάτων που αυτές απέδωσαν, θα πλήρωνε στους ανταλλάξιμους την προκαταβολή. Μάλιστα, για να επιταχυνθεί η διαδικασία, δόθηκε στην Τράπεζα το δικαίωμα να εκδίδει ανώνυμες ομολογίες με την εγγύηση του Δημοσίου. Αυτές θα ήταν ίσης αξίας με τα τρία τέταρτα της συνολικής αξίας των κτημάτων που περιήλθαν στη δικαιοδοσία της. Έτσι, εκδόθηκαν τρία δάνεια και η κυβέρνηση των Φιλελευθέρων μπόρεσε να δώσει τις πρώτες αποζημιώσεις πριν τις εκλογές του 1926.

Η προσωρινή εκτίμηση των περιουσιών έγινε με βάση τις δηλώσεις που υποβλήθηκαν στα κατά τόπους *Γραφεία Ανταλλαγής*. Οι αιτήσεις των δικαιούχων θα εξετάζονταν από ειδικές επιτροπές προσφύγων, συμπατριωτών των ενδιαφερομένων. Εάν θεωρούνταν ανακριβείς, προβλεπόταν αναθεώρησή τους από ένα *Ανώτατο Συμβούλιο*. Καθορίστηκαν επίσης τα περιουσιακά στοιχεία για τα οποία καταβαλλόταν αποζημίωση. Η προκαταβολή θα δινόταν σ' εκείνους που δεν είχαν μέχρι τότε αποκατασταθεί.

Για την οριστική εκτίμηση των περιουσιών που εγκαταλείφθηκαν στην Τουρκία συστάθηκαν *Πρωτοβάθμιες Επιτροπές Εκτίμησης και Δευτεροβάθμιες Επιτροπές*, για προβλήματα που ενδεχομένως θα ανέκυπταν. Με την πάροδο του χρόνου η ολοκλήρωση του έργου της εκτίμησης των περιουσιών φαινόταν όλο και πιο μακρινή. Το κείμενο Β χαρακτηρίζει τη διαδικασία «χαοτική». Ορισμένοι δικαιούχοι δεν υπέβαλαν δήλωση, ενώ άλλοι ήταν εκπρόθεσμοι. Επίσης υπήρξαν ατασθαλίες, καταχρήσεις και απάτες, τα χρήματα σπαταλήθηκαν γρήγορα από τους πρόσφυγες για την κάλυψη του βιοπορισμού τους και τέλος υποτιμήθηκε η αξία των ομολόγων που έλαβαν. Το έργο ήταν τεράστιο και επιπλέον η όλη διαδικασία υπονομευόταν από την τουρκική πλευρά.

Καταληκτικά, το παράθεμα επισημαίνει πως ελάχιστοι από τους δικαιούχους πρόσφυγες κατάφεραν να εισπράξουν ικανοποιητική ή και υπερβολική αποζημίωση.

- ❖ Με υπογράμμιση δίνονται τα χωρία των παραθεμάτων

Οι απαντήσεις είναι ενδεικτικές και εναπόκεινται στην κρίση των μαθητών

Επιμέλεια: Άρης Τσιαντόπουλος